

Waarom Hitler treuzelde bij Duinkerke

Bruno Comer

résumé
p. 185

De geschiedenis van Frans-Vlaanderen ademt oorlog en geweld: Robrecht de Fries, Zannekin en Foch in Kassel, Egmont en Vauban in Grevelingen, de beeldenstormers in Steenvoorde, de Spaanse armada tussen de Vlaamse zandbanken,

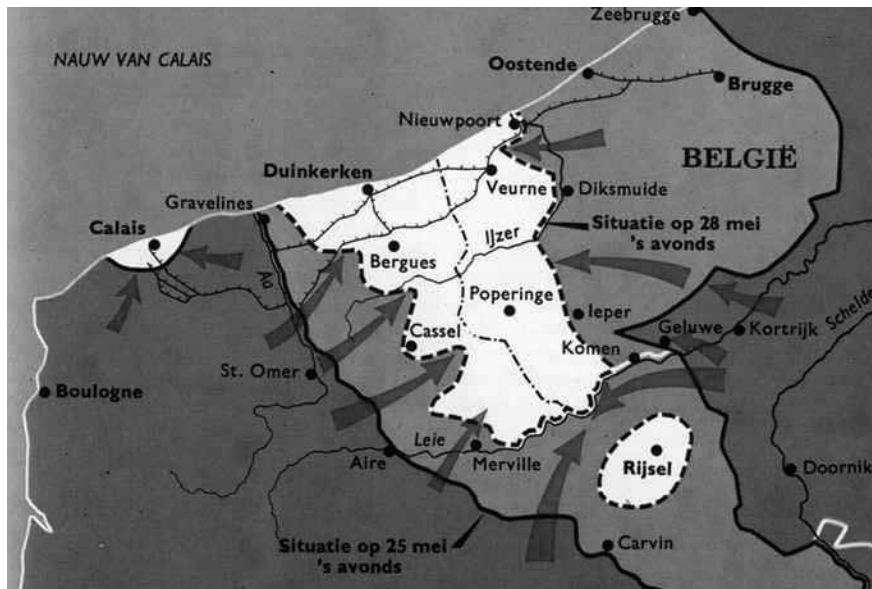
de kapers in Duinkerke, Lodewijk XIV in Zuytpeene, de sansculotten in Hondshoote, de raketten in Sperleke (Eperlecques). De meest controversiële pagina dateren uit de Tweede Wereldoorlog. Een van de meest verstrekkende beslissingen uit die periode, het *Halt Befehl* van Hitler op 24 mei 1940, had betrekking op het strijdtoneel in Frans-Vlaanderen.

Op 24 mei 1940 had het Duitse leger, twee weken nadat het de aanval had ingezet, de Franse, Engelse en Belgische legers samengedreven in een gebied dat grosso modo West-Vlaanderen en Frans-Vlaanderen omvatte (zie Kaart 1). De ingesloten strijdkrachten konden niet meer over land geravitailleerd worden en moesten de munitie opgebruiken die ze in voorraad hadden. De Duitse tanks hadden Grevelingen ingenomen, de voorposten konden de torens van Duinkerke zien. Op

dat ogenblik krijgen ze bevel om te stoppen en de haven van Duinkerke, die toch voor het grijpen ligt, niet in te nemen. Pas op 27 mei krijgen ze de toestemming om de operaties te hervatten. In die drie dagen hebben de Engelsen en Fransen een ijzeren ring rond de havenstad gelegd en het kost de Duitsers een week tijd om die te doorbreken. Het is al 4 juni wanneer ze het verwoeste Duinkerke helemaal in handen hebben. Intussen kunnen 338.000 soldaten aan krijgsgevangenschap ontsnappen, waaronder het onontbeerlijke officierenkorps van het Britse beroepsleger. Veel militaire historici gaan ervan uit dat zonder de succesvolle “Operatie Dynamo” verdere Britse weerstand onmogelijk was. Meteen rijst de vraag naar het waarom van het *Halt Befehl*.

Duinkerke in 1940

Kaart 1—De situatie op 25 mei 1940

Frans-Vlaanderen sparen?

In zijn boek *Opkomst en Ondergang van het Derde Rijk*, dat van 1960 dateert, gaat de Amerikaanse journalist William L. Shirer nader in op die vraag. Shirer verbleef van 1934 tot 1940 in Berlijn en volgde de spectaculaire opmars van 1940 in het kielzog van de Duitse troepen. Naast militaire motieven, schoof Hitler volgens Shirer ook politieke motieven naar voren. Op dat punt waren zijn generaals toch niet bevoegd. Meer bepaald wilde hij geen grote verwoestingen in Frans-Vlaanderen aanrichten omdat hij het vertrouwen van zijn Vlaamse bondgenoten niet wilde schaden. Hij ging er immers van uit dat er in Vlaanderen, en dus ook in Frans-Vlaanderen, een nationaal-socialistisch regime zou komen dat nauw verbonden zou zijn met Duitsland.

Veel historici verwerpen die motivering en gaan ervan uit dat Hitler die achteraf naar voren geschoven heeft om zijn militaire blunder te maskeren. De Duitse kolonel Friesser, die in 1995 met zijn boek *Blizkrieg-Legende, Der Westfeldzug 1940* een druk besproken visie op de veldtocht van mei '40 ontwikkelde, noemt het argument van Hitler over de aard van de Frans-Vlamingen "warrig". De concepten uit zijn rassentheorie die hij aanhaalde, waren maar een afleidingsmanoeuvre dat zijn werkelijke bedoeling moest verbergen: zich doen gelden als de onbetwiste militaire leider van Duitsland. Hitler vreesde immers dat zijn generaals het succes van de veldtocht zouden opeisen. De aanleiding was een conflict op 24 mei tussen generaal von Runstedt met zijn

superieuren, de generaals Halder en Von Brauchitsch. Deze laatsten hadden von Runstedt het bevel over de pantserdivisies ontnomen zonder Hitler daarin te kennen. De Führer greep toen in, gaf von Runstedt het commando terug en liet de tanks stoppen. Zo toonde hij dat hij, en niemand anders, de opperbevelhebber was van het Duitse leger.

Niet alleen de bevolking van Frans-Vlaanderen, maar ook zijn bodem werd door Hitler aangevoerd om het *Halt Befehl* te rechtvaardigen. De polders zouden te drassig geweest zijn voor een opmars van de tanks. Dat argument gold niet op 24 mei toen het al weken droog was gebleven. De dagen nadien is het beginnen te regenen en vormden de drassige polders eventueel wel een probleem voor de zware tanks. Maar verschillende Duitse generaals betwisten dat Hitler dit argument zelf ernstig nam. Ze merken op dat hij in Rusland aanvallen met tanks bevolen heeft op gronden die zeker even drassig waren als de Frans-Vlaamse polders, ondanks de waarschuwingen van zijn militaire adviseurs.

De Britten ter wille zijn?

Het is duidelijk: al tijdens de gevechten rond Duinkerke zag Hitler in dat hij geblunderd had en zocht hij naar een al dan niet vergezochte motivering om zijn beslissing te verantwoorden. Zijn verwijzingen naar de specifieke aard van Frans-Vlaanderen passen in die opzet. Het argument dat het meest tot de verbeelding spreekt, is echter zijn welwillende houding tegenover Groot-Brittannië waarmee hij een eervolle vrede wilde afsluiten. Daarom liet hij toe dat de troepen naar Engeland konden terugkeren. Zelfs in zijn politiek testament herhaalde hij die thesis. Hitler heeft inderdaad soms de lof geprezen van het Britse volk, maar volgens kolonel Frieser ging het over een haat-liefdeverhouding die zich uiteindelijk uitte in de vaste wil om het klein te krijgen. De oorlogshistoricus wijst op een order van Hitler van 24 mei waarin hij de Luftwaffe bevel gaf om de weerstand van de Britten volledig te breken en een oversteek over het Kanaal te beletten. Toen er berichten binnenliepen dat de bommen weinig effect hadden in het zand van stranden en duinen, stelde hij zelf voor om ze door andere, meer effectieve explosieven te vervangen. Hij stuurde ook SS-eenheden op de Engelsen af om de klus te klaren.

Los van de argumentatie van Frieser kan hier het Duitse optreden tegen het Belgisch leger ter sprake gebracht worden. Hitler liet tussen 24 mei en 27 mei (dezelfde periode als het *Halt Befehl*) de Wehrmacht op de Belgen inbeuken die heldhaftig weerstand boden aan de Leie.

181 De Duitsers leden er zware verliezen. Waarom die aanval op de Belgen

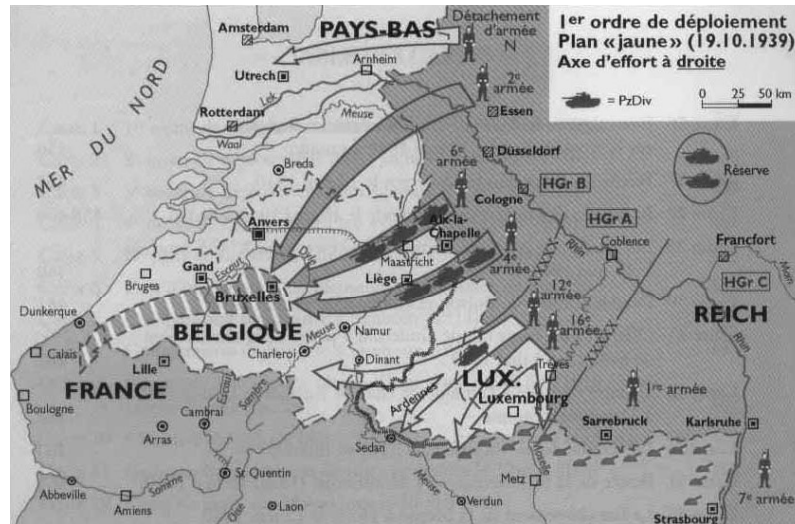
als het toch de bedoeling was om de Engelsen te laten ontsnappen uit Duinkerke? Is het niet eerder zo dat Hitler verrast was door het hardnekkige Belgisch verzet? Heeft hij gedacht ongehinderd door de Belgische linies te kunnen trekken en zo Duinkerke vanuit het oosten te kunnen innemen? En wat met de Britse troepen die in Komen de linie langs de Leie verdedigden en het hard te verduren kregen?

Oostende en Zeebrugge

Het *Halt Befehl* heeft dus niets te maken met de toekomstige Duitse politiek in het bezette Vlaanderen of met de houding tegenover het Verenigd Koninkrijk. Het is er gekomen als gevolg van een verkeerde inschatting van de militaire situatie en van de machtsstrijd aan de top van het Duitse leger.

Frieser stelt dat dergelijke aarzelingen kenmerkend waren voor de Duitse veldtocht van 1940. De verouderde strategie van de Franse generaals is de belangrijkste oorzaak van de nederlaag. Voor hem is de blitzkrieg geen uiting van het organisatorisch genie en de vastberadenheid van de nazi's. Niet voor niets geeft hij zijn boek als titel *Blitzkrieg Legende*.

Voor die stelling brengt hij, naast het *Halt Befehl*, nog een aantal bewijzen aan. Frieser wijst er bijvoorbeeld op dat het aanvankelijke Duitse plan bescheiden was: een verovering van Frankrijk stond niet op het programma (zie Kaart 2). Hitler was verrast door de Britse en Franse oorlogsverklaring van 3 september 1939. Meteen konden hun vloten de Duitse havens blokkeren, zonder dat de Duitse marine daar iets tegenover kon stellen. Die blokkade zou de Duitse economie langzaam wurgen, zoals dat in de Eerste Wereldoorlog het geval was. Toen konden de Duitsers echter terugslaan met hun duikboten. Maar daarvoor hadden ze de havens van Zeebrugge en Oostende nodig, want de U-boten konden van daaruit door het nabijgelegen en strategisch zeer belangrijke Kanaal varen. Daarom had het aanvankelijke plan de verovering van de Belgische kust en eventueel van Calais en Boulogne als doelstelling. Zo zou Duitsland een antwoord kunnen bieden op de Frans-Britse blokkade en een gunstiger onderhandelingspositie afdwingen. Het strategisch belang van Oostende en Zeebrugge kan inderdaad niet onderschat worden. Het Britse offensief van het najaar 1917 - de derde slag rond Ieper met de vreselijke gevechten rond Passendale - had ook de verovering van Oostende en Zeebrugge op het oog. Met hun aanval wilden de Duitsers ook vliegvelden dichtbij Engeland veroveren en een Franse aanval op het vitale, maar zeer kwetsbare Ruhrgebied onmogelijk maken.

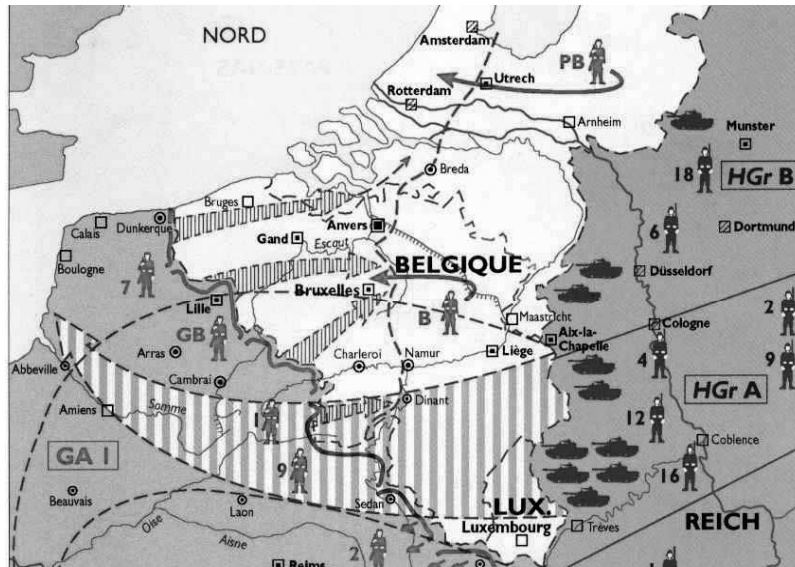

Kaart 2—Het oorspronkelijke Duitse aanvalsplan

Via de Ardennen

In het najaar van 1939 zag generaal von Manstein het uitzichtloze van het plan in. Als het al slaagde, zou het enorm veel Duits bloed kosten. Hij kwam op het idee van een tankaanval op een plaats waar de Fransen die niet verwachtten: in de Ardennen. Na de oversteek van de Maas in Sedan moesten de pantserdivisies pijlsnel oprukken naar Abbeville en zo de Fransen en Britten, die intussen massaal België waren binnengetrokken, van hun bases afsnijden (zie Kaart 3). Het plan, dat in mei 1940 zo succesvol bleek, werd door de Duitse Generale Staf als “te gevaarlijk” bestempeld en opzij geschoven. Von Manstein bleef echter in zijn initiatief geloven en deed alle moeite van de wereld om zijn voorstel tot bij de Führer te krijgen. Zo werkte hij op de zenuwen van zijn oversten en hij werd naar Pommeren gemuteerd. Een generaal van zijn rang die verplaatst werd, had echter recht op een onderhoud met Hitler en tijdens dat gesprek stelde hij zijn plan voor. Hitler heeft zijn redenering gevolgd en nam in februari 1940 het plan over. Von Manstein werd echter wel naar Pommeren gestuurd en maakte zo de eerste, cruciale, fase van de veldtocht niet mee. Slechts na de val van Duinkerke werd de ontwerper van het plan met zijn troepen op het Franse front ingezet.

De andere generaals moesten dus meewerken aan de verrassingsaanval waarvoor ze niets voelden. Ook zij zagen evenwel in dat het oorspronkelijke plan mank liep en daardoor raakten zij er min of meer van overtuigd dat het beter was de gok van von Manstein te wagen. Maar de scepsis bleef. Er bestaat een brief van generaal Halder, stafchef van het Duitse leger, waarin hij het plan Von Manstein 15% kans van slagen gaf.

Kaart 3

En ook tijdens de veldtocht bleef de scepsis duren, zelfs na de doorbraak bij Sedan. Toen op 17 mei Heinz Guderian, de commandant van de pantsertroepen, op weg naar Abbeville in Montcornet was aangekomen (ter hoogte van Laon), kreeg hij bevel halt te houden en versterking van de infanterie af te wachten. Guderian wilde echter het ijzer smeden terwijl het heet was en de tanks dieper het Franse grondgebied laten binnendringen. Hij raakte daarover in hevige discussie met zijn chef en nam zelfs ontslag toen hij geen gelijk kreeg. Enkele uren later nam hij zijn commando weer op, maar het verhaal is illustratief voor de aarzelende houding van het Duitse opperbevel tijdens de veldtocht.

Dikwijls wordt het incident in Mechelen aan de Maas op 9 januari 1940 als reden naar voren geschoven waarom de Duitsers voor het plan Manstein kozen. Een Duits militair vliegtuig met een officier aan boord die een deel van de plannen bij zich had, moest in het oosten van Limburg een noodlanding maken. De Belgen konden de hand op die papieren leggen en gaven die door aan de Fransen en Engelsen. Karl-Heinz Frieser oordeelt dat dit gebeuren hooguit het beslissingsproces wat versneld heeft. De werkelijke reden was dat ieder ander Duits plan tot mislukken gedoemd was. Daarvoor waren de tegenstrevers van het Duitse leger veel te sterk. Frieser stelt wel dat de manier waarop de vijanden van Duitsland dergelijke documenten in handen kregen, geen reclame is voor het super-georganiseerde Duitse leger.

Gevaarlijke illusie

Het succes van de blitzkrieg schiep bij de nazi's de gevaarlijke illusie dat alle overwinningen even gemakkelijk zouden worden behaald. Aan het Oostfront werd dezelfde tactiek toegepast, met desastreuze gevolgen. Voor Moskou stokte de aanval als gevolg van bevoorradingsproblemen en bij Stalingrad had Hitler het zesde leger veel te diep het Russische grondgebied laten binnendringen. Zjoekov kon de Duitsers zowel aan de linker- als aan de rechterflank aanvallen en Stalingrad omsingelen. Het Duitse leger is het verlies van het kruim van zijn strijdmacht nooit te boven gekomen. Dit alles brengt Frieser tot de conclusie dat "de veldtocht van mei '40 een onvoorbereide blitzkrieg was die

gelukt is, terwijl de campagne aan het Oostfront een voorbereide blitzkrieg was die mislukt is." ■

Pourquoi Hitler a-t-il marqué le pas devant Dunkerque ?

Le 24 mai 1940, deux semaines après avoir lancé son attaque, l'armée allemande avait pris en tenaille les armées française, anglaise et belge dans une région qui correspond en gros à la Flandre occidentale et la Flandre française. Les forces armées ainsi cernées ne parvenaient plus à se ravitailler par terre et en étaient réduites à se servir des munitions dont elles disposaient. Les chars allemands s'étaient emparés de Gravelines et leurs avant-postes pouvaient apercevoir les tours de Dunkerque. C'est à ce moment qu'ils reçoivent l'ordre de s'arrêter et de ne pas aller à l'assaut du port de Dunkerque. Il faudra attendre le 27 mai avant qu'ils ne reçoivent l'autorisation de poursuivre les opérations. Trois jours pendant lesquels les Britanniques et les Français ont entouré la ville portuaire d'un périmètre défensif que les Allemands mettront une semaine à percer. Ce n'est que le 4 juin qu'ils se rendront maîtres de Dunkerque entièrement ravagée et entre-temps 338 000 soldats alliés ont échappé à la captivité. De nombreux historiens militaires considèrent que sans la réussite de « l'Opération dynamo » la

résistance britannique n'aurait pu se maintenir, ce qui soulève la question du pourquoi de ce *Halt Befehl*.

Fallait-il épargner la Flandre française ?

Dans son ouvrage *The Rise and Fall of the Third Reich* (Le Troisième Reich des origines à la chute, 1960) le journaliste américain William L. Shirer avance qu'Hitler, outre des arguments militaires, avait aussi des arguments politiques. Il ne souhaitait pas provoquer de gros dégâts en Flandre française, afin de ne pas nuire à la confiance de ses alliés flamands. Il estimait qu'en Flandre, et donc aussi en Flandre française, s'établirait un régime national-socialiste étroitement lié à l'Allemagne.

Cette motivation est rejetée par un grand nombre d'historiens qui considèrent que c'est là une thèse développée par Hitler par la suite afin de masquer son erreur militaire. Dans son livre *Blitzkrieg-Legende, der Westfeldzug 1940* (publié en 1995), le colonel allemand Frieser développe un point de vue très controversé sur la campagne de mai

1940. Il estime que l'argument de la nature des Flamands de France est « confus » et n'est qu'une manœuvre de diversion visant à cacher l'objectif premier d'Hitler : se faire considérer comme le leader militaire incontesté de l'Allemagne, car il craignait que ses généraux ne revendiquent le succès de cette campagne. La raison était un conflit qui avait éclaté le 24 mai entre le général von Rundstedt et ses supérieurs, les généraux Halder et von Brauchitsch. Ces derniers avaient retiré le commandement des divisions blindées à von Rundstedt sans en référer à Hitler. Le Führer intervint, rendit le commandement à von Rundstedt et fit arrêter les blindés. Il manifestait ainsi que c'était lui et personne d'autre qui était le chef suprême des armées allemandes. Hitler justifia son *Halt Befehl* par l'état du sous-sol, les polders étant trop marécageux pour supporter la progression des blindés. Pourtant plusieurs généraux allemands se posent la question de savoir si Hitler lui-même était convaincu de son argument. Ils font remarquer qu'en Russie Hitler a ordonné des attaques de blindés sur des sols bien plus marécageux que les polders de la Flandre française.

Une faveur faite aux Britanniques ?

Que les choses soient claires : déjà au cours de la bataille autour de Dunkerque Hitler s'était rendu compte de son erreur et cherchait une motivation pour justifier sa décision. L'argument qui frappe le plus l'imagination est sans doute son attitude bienveillante envers la Grande-Bretagne avec laquelle il souhaitait conclure une paix honorable. Raison pour laquelle il permit aux troupes anglaises de retourner au pays, thèse qu'il soutint même dans son testament politique. L'historien de guerre Frieser contesta l'argument en mettant le doigt sur un ordre d'Hitler datant du 24 mai où il ordonne à la Luftwaffe d'écraser la résistance des Britanniques

et d'empêcher ces derniers de traverser la Manche.

Abstraction faite de l'argumentation de Frieser, il faut sans doute évoquer l'intervention allemande contre l'armée belge. Entre le 24 et le 27 mai, Hitler envoya la Wehrmacht pour se battre contre les Belges le long de la Lys. Les Allemands y souffrirent de lourdes pertes. Alors pourquoi cette attaque contre les Belges si l'objectif était de permettre aux Anglais de s'échapper de Dunkerque ? Hitler n'était-il pas plutôt surpris par la ténacité de la résistance des Belges ?

Ostende et Zeebrugge

Le *Halt Befehl* n'a donc rien à voir avec la future politique des Allemands en Flandre occupée ni avec leur attitude vis-à-vis du Royaume-Uni. Il intervint à la suite d'une évaluation erronée de la situation militaire et d'une lutte de pouvoir au sommet de l'armée allemande.

Frieser considère que ce type d'hésitation était caractéristique de la campagne allemande de 1940. Selon lui, le Blitzkrieg était tout sauf un trait de génie de l'organisation et de la détermination nazies.

Frieser souligne en outre qu'à l'origine le plan allemand était modeste : la conquête de la France ne faisait pas partie du programme. Hitler avait été surpris par les déclarations de guerre britannique et française du 3 septembre 1939. D'emblée, leurs flottes pouvaient bloquer les ports allemands sans que la marine allemande ne puisse y opposer quoi que ce soit. Ce blocus étranglerait petit à petit l'économie allemande comme cela avait été le cas au cours de la Première Guerre mondiale. À l'époque, les Allemands pouvaient néanmoins riposter grâce à leurs sous-marins. Pour ce faire, ils avaient besoin des ports de Zeebrugge et d'Ostende, puisque leurs U-Boots pouvaient s'engager par là dans la Manche, qui était cruciale sur le plan stratégique. Ainsi, le plan

d'origine avait pour but la conquête de la côte belge et éventuellement de Calais et de Boulogne. L'Allemagne pourrait ainsi forcer une position de négociation plus favorable. De fait, l'importance stratégique d'Ostende et de Zeebrugge ne doit pas être sous-estimée. L'attaque allemande visait à conquérir des aéroports voisins de l'Angleterre et empêcher une attaque française de la région de la Ruhr à la fois vitale, mais particulièrement vulnérable.

En passant par les Ardennes

À l'automne 1939, le général von Manstein se rendit compte que ce plan était sans issue. Il conçut l'idée d'une attaque de blindés à un endroit où les Français ne l'attendaient pas : dans les Ardennes. Le plan, qui en mai 1940 se révéla être un franc succès, fut écarté par l'état-major allemand qui le considérait « trop dangereux ». Néanmoins von Manstein continuait de croire à son initiative et il s'efforça de la présenter au Führer. Ses supérieurs le mutèrent. Toutefois, un général de son rang qui était avait été déplacé avait droit à un entretien avec Hitler et c'est au cours de cette conversation qu'il proposa son projet. Hitler suivit son raisonnement et adopta le plan en février 1940. Malgré cela, von Manstein fut muté, de sorte qu'il ne participa pas à la première phase de la campagne. Ce ne fut qu'après la chute de Dunkerque que le concepteur du plan fut engagé avec ses troupes sur le front français.

Les autres généraux devaient collaborer à l'attaque surprise à laquelle ils n'étaient pas favorables. Eux aussi se rendaient compte que le plan d'origine était boiteux et que finalement le pari de von Manstein valait la peine d'être tenté. Pourtant le scepticisme perdurait. Lorsque Heinz Guderian, commandant des blindés en route vers Abbeville, arriva le 17 mai à hauteur de Laon, il reçut l'ordre de s'arrêter et

d'attendre le renfort de l'infanterie. Guderian voulait quant à lui faire pénétrer les blindés plus en profondeur sur le territoire français. Il s'en était suivi une véhémence discussion avec son chef et il démissionna même de son poste lorsqu'il n'obtint pas gain de cause. Quelques heures plus tard, il reprit son commandement, mais l'histoire illustre bien l'attitude hésitante du haut commandement allemand au cours de cette campagne.

Souvent l'incident qui se produisit à Malines-sur-Meuse le 9 janvier 1940 est cité comme étant à l'origine du choix des Allemands pour le plan Manstein. Un avion militaire allemand avec à bord un officier en possession d'une partie des plans avait été contraint de faire un atterrissage forcé au Limbourg. Les Belges avaient alors pu mettre la main sur les plans qu'ils avaient ensuite transmis aux Français et aux Britanniques. Toutefois Frieser estime que cet événement a tout au plus accéléré le processus de décision. La vraie raison était que tout autre plan allemand était voué à l'échec. Les adversaires de l'armée allemande étaient trop puissants à cet égard. Cependant, Frieser souligne que la manière dont les ennemis de l'Allemagne entrèrent en possession de ces documents, n'était pas précisément une publicité pour l'organisation soi-disant sans faille de l'armée allemande.

Une illusion dangereuse

Le succès de la guerre éclair avait suscité chez les Allemands la dangereuse illusion que toutes les victoires seraient également faciles. Au front de l'Est, la même tactique fut utilisée avec des conséquences désastreuses. Tout cela amène Frieser à conclure que la « campagne de mai '40 était un Blitzkrieg non préparé qui avait réussi, alors que la campagne du front de l'Est était un Blitzkrieg préparé qui avait échoué. » ■